

ДОВІДНИК З КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ НАДАВАЧІВ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Вразливі категорії осіб
Безоплатна правова допомога
Кримінальне правопорушення
Жорстоке поводження
Кримінальний проступок
Сторона обвинувачення
Відмова давати пояснення чи показання
Відмова від захисника
Арешт
Адвокат
Злочин
Докази
Доступ до адвоката
Запобіжні заходи
Право не давати показань
Виконання вироку
АМНІСТІЯ
Затримання
Арешт майна
Тримання під вартою
Статус цивільного позивача
ПРАВА ПІДОЗРЮВАНОВОГО
ПРАВА ПОТЕРПІЛОГО
ПРАВА ОБВИНУВАЧЕНОГО
Статус цивільного позивача
Сторона захисту
Досудове розслідування
Матеріали кримінального провадження
Слідчі дії
Право на захист від обвинувачення
Негласні
Слідчі (розшукові дії)
Процесуальні дії
Повідомлення про підозру
Виправдувальний вирок
Виправдувальний вирок
Оскарження дій, бездіяльності та рішень слідчого і прокурора

ДОВІДНИК

З КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ ПИТАНЬ ДЛЯ НАДАВАЧІВ БЕЗОПЛАТНОЇ ПЕРВИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

Віталій Касько
Юлія Лісова
Вікторія Мітько

Рада Європи

**Довідник з кримінально-процесуальних
питань для надавачів безоплатної первинної
правової допомоги**

Всі права застережено. Жодну частину цієї публікації не може бути перекладено, скопійовано чи відтворено в будь-якому іншому вигляді чи будь-яким іншим способом, в т. ч. електронним (у вигляді магнітооптичної копії, через Інтернет і т. ін.), механічним способом, в тому числі засобами фотокопіювання, запису чи будь-яким іншим способом зберігання чи передачі інформації без попереднього письмового узгодження з правовласником.

Художньо-технічне оформлення: «Прецедент»

ISBN 978-966-520-185-4

© Віталій Касько, 2017

© Юлія Лісова, 2017

© Вікторія Мітько, 2017

© Рада Європи, 2017

Цей довідник підготовлений в межах проекту Ради Європи «Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні», фінансованого урядом Данії.

Думки, висловлені у цій праці, є відповідальністю авторів та не обов'язково відображають офіційну позицію Ради Європи.

Зміст

1. ПОДАННЯ ЗАЯВИ/ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ. ОБОВ'ЯЗОК ЩОДО РЕЄСТРАЦІЇ ЗАЯВИ/ПОВІДОМЛЕННЯ. СТАТУС ЗАЯВНИКА	4
2. ПРАВА ПІДОЗРЮВАНОВОГО ТА ОБВИНУВАЧЕНОГО	6
3. ВРАЗЛИВІ КАТЕГОРІЇ ОСІБ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ (НЕПОВНОЛІТНІ, ЛЮДИ З ІНВАЛІДНІСТЮ, ІНОЗЕМЦІ ТОЩО)	8
4. СТАТУС ПОТЕРПІЛОГО У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ. НАДАННЯ СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОГО. УЧАСТЬ АДВОКАТА ПОТЕРПІЛОГО	10
5. СТАТУС І ПРАВА СВІДКІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ. УЧАСТЬ АДВОКАТА	13
6. ВИКЛИКИ ДО СЛІДЧОГО, ПРОКУРОРА ТА СУДУ	15
7. ЗАТРИМАННЯ: ПІДСТАВИ, ПОРЯДОК, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРАВА ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ, ДОСТУП ДО АДВОКАТА	16
8. АДМІНІСТРАТИВНЕ ЗАТРИМАННЯ: ПІДСТАВИ, ПОРЯДОК, ПЕРСПЕКТИВИ, ПРАВА ЗАТРИМАНОЇ ОСОБИ, ДОСТУП ДО АДВОКАТА	18
9. ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ: ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ, ПРОДОВЖЕННЯ ТА СКАСУВАННЯ	20
10. ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ У СІМ'І. ПОДАННЯ СКАРГИ І ВЖИТТЯ ПОДАЛЬШИХ ЗАХОДІВ	23
11. ПРАВА ОСІБ ПРИ АРЕШТІ АБО КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА	24
12. ЦИВІЛЬНИЙ ПОЗОВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ. СТАТУС ЦИВІЛЬНОГО ПОЗИВАЧА У СПРАВІ. ДОКАЗИ	26
13. ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЛІКУВАННЯМ У МІСЦЯХ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ	27
14. ОСКАРЖЕННЯ ДІЙ, БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ТА РІШЕНЬ СЛІДЧОГО І ПРОКУРОРА СЛІДЧОМУ СУДДІ	28
15. ВИКОНАННЯ ВИРОКУ	30
16. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ	32
17. ПОРЯДОК ПЕРЕДАЧІ В УКРАЇНУ ОСІБ, ЗАСУДЖЕНИХ В ІНШИХ КРАЇНАХ, ДЛЯ ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ	32
18. ЯКЩО ВИРОКОМ СУДУ НЕ ВИРІШЕНІ ВСІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З КРИМІНАЛЬНИМ ПРОВАДЖЕННЯМ	34
19. ПРАВО НА ОТРИМАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	35

1. Подання заяви/повідомлення про кримінальне правопорушення. Обов'язок щодо реєстрації заяви/повідомлення. Статус заявника

У яких випадках подається заява/повідомлення про вчинення кримінального правопорушення?

Заява/повідомлення про вчинення кримінального правопорушення може бути подана особою у випадку якщо:

- **стосовно неї безпосередньо вчинено** кримінальне правопорушення;
- **вона стала очевидцем вчинення** кримінального правопорушення **або їй стало відомо** з інших джерел про його вчинення.

При цьому важливо розуміти, що не будь-яке порушення закону є кримінально караним. *Лише прямо заборонені кримінальним законом правопорушення (злочини чи кримінальні проступки)* тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

Злочином є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину (фізичною осудною особою, яка досягла віку кримінальної відповідальності) (ст. 11 КК України).

Закон про кримінальні проступки в Україні до цього часу не прийнятий.

Який статус має особа, яка подала заяву про вчинення злочину?

Якщо заяву про вчинення кримінального правопорушення подає особа, щодо якої воно вчинене, то вона автоматично стає потерпілим.

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушен-

ням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ст. 55 КПК України).

Права і обов'язки потерпілого виникають в особі з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення або заяви про залучення її до провадження як потерпілого (про права та обов'язки потерпілого див. на стор. 10-13).

Якщо заяву про вчинення кримінального правопорушення подає особа, яка не є потерпілою, але якій стало відомо про факт його вчинення, вона є **заявником**.

Заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади, уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим (ст. 60 КПК України).

Заявник має право:

- 1) отримати від органу, до якого він подав заяву, документ, що підтверджує її прийняття і реєстрацію;
- 2) подавати на підтвердження своєї заяви речі і документи;
- 3) отримати інформацію про закінчення досудового розслідування.

Що повинно бути вказано у заяві про вчинення кримінального правопорушення?

У заяві повинні бути викладені **обставини вчинення кримінального правопорушення**, які

відомі заявнику/потерпілому. Виклад має бути стислим, але зрозумілим та конкретним. *За можливості, у заяві повинні бути зазначені дані щодо:*

- часу, дати та місця вчинення кримінального правопорушення,
- особи, яка його вчинила (ПІБ або опис зовнішності),
- способу вчинення (які конкретні дії, за допомогою яких засобів та знарядь, та ін.),
- хто постраждав, є потерпілим від протиправних дій?
- яка моральна, матеріальна шкода спричинена діями? Яка шкода життю, здоров'ю, суспільним інтересам заподіяна?
- якими доказами підтверджуються факти описані в заяві? Хто є свідками подій?
- яке протиправне діяння по суті вчинене та/чи під яку статтю Кримінального кодексу України підпадають протиправні дії?

У заяві обов'язково вказуються прізвище, ім'я та по батькові, контактні дані особи, яка її подає. В кінці заяви ставиться дата подання та підпис особи, яка її подає.

ВАЖЛИВО! Особа, яка подає заяву, має розуміти, що існує кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину.

Стаття 383 КК України

1. Завідомо неправдиве повідомлення суду, прокурору, слідчому або органу досудового розслідування про вчинення злочину – карається виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років.
2. Ті самі дії, поєднані з обвинуваченням особи в тяжкому чи особливо тяжкому злочині або із штучним створенням доказів обвинувачення, а також вчинені з корисливих мотивів, – караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Куди і як подавати заяву про кримінальне правопорушення?

Заява про кримінальне правопорушення подається заявником/потерпілим особисто до органу, який уповноважений здійснювати розслідування.

ВАЖЛИВО! З метою підтвердження подачі заяви слід попросити поставити штамп вхідної кореспонденції на копії заяви особу, яка здійснює прийом заяви, або надіслати заяву поштою на адресу органу, уповноваженого здійснювати розслідування. Порада: з метою підтвердження подачі заяви – направляти поштове відправлення рекомендованою кореспонденцією та зберігати поштову квитанцію про таке відправлення.

Органами, що уповноважені здійснювати досудове розслідування, є: слідчі органи поліції, прокуратури, Служби безпеки України, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, Національного антикорупційного бюро.

Компетенція того чи іншого органу розслідування визначається статтею 216 КПК України.

Важливо пам'ятати, що:

- більшість злочинів розслідуються підрозділами Національної поліції України;
- доцільно подавати заяву про кримінальне правопорушення відразу до того органу, діяльність якого поширюється на територію, де його було вчинено;
- будь-який з наведених органів зобов'язаний прийняти та зареєструвати заяву про кримінальне правопорушення, навіть якщо не у його компетенції вести подальше розслідування. У цьому випадку після реєстрації він повинен внести відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань, після чого направити провадження для розслідування до компетентного органу, про що повідомляє заявника/потерпілого.

Чи зобов'язаний орган, який уповноважений вести розслідування, прийняти заяву про злочин?

Так. Слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. **Не допускається відмова** у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення за законом (ст. 214 КПК України).

Що робити, коли службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, відмовляється її приймати або реєструвати?

Оскаржувати бездіяльність у судовому порядку.

Відповідно до статті 214 КПК України слідчий, прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення **зобов'язаний внести відповідні відомості** до Єдиного реєстру досудових розслідувань та розпочати розслідування.

Якщо заявник/потерпілий не отримує через 24 години після подання підтвердження того, що

заява зареєстрована і розслідування розпочате, він вправі оскаржити таку бездіяльність слідчому судді суду, діяльність якого поширюється на територію знаходження органу, який допустив таку бездіяльність (див. порядок оскарження дій слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування на стор. 28-30).

ВАЖЛИВО! Строк подання скарги на таку бездіяльність – 10 днів (ст. 304 КПК України).

2. Права підозрюваного та обвинуваченого

За яких обставин та з якого моменту особа вважається підозрюваною?

Підозрюваним є особа, якій повідомлено про підозру, або яка затримана за підозрою у вчиненні злочину, або особа, щодо якої складено повідомлення про підозру, однак його не вручено їй внаслідок невстановлення місцезнаходження особи, проте вжито заходів для вручення у спосіб, передбачений КПК України для вручення повідомлень (стаття 42 КПК України).

За яких обставин та з якого моменту особа вважається обвинуваченою?

Обвинуваченим є особа, яка на досудовому розслідуванні мала статус підозрюваного, та щодо якої обвинувальний акт переданий до суду для розгляду (ст. 42 КПК України).

Хто повинен роз'яснити підозрюваному/обвинуваченому його права?

Підозрюваний і обвинувачений мають бути ознайомлені зі своїми правами, передбаченими КПК України.

Це породжує обов'язок відповідних посадових осіб **не лише повідомити цих осіб про їхні права,**

але і роз'яснити їх: слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд зобов'язані роз'яснити підозрюваному чи обвинуваченому його права та забезпечити право на кваліфіковану правову допомогу з боку обраного ним або призначеного захисника (ч. 2 ст. 20 КПК України).

Хто такий захисник і що включає в себе право мати захисника?

Захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (ст. 45 КПК України).

Право мати захисника включає в себе:

- на першу вимогу мати захисника, в тому числі за рахунок держави;
- одночасно мати до п'яти захисників під час судового розгляду;
- мати конфіденційне побачення з захисником до першого допиту, а після допиту – без обмежень їх кількості і тривалості;
- право на участь захисника у проведенні допиту та інших процесуальних діях;
- право на відмову від захисника в будь-який час (крім випадків обов'язкової участі захисника відповідно до ст. 52 КПК України).

Чи має право підозрюваний/обвинувачений не надавати слідчому/прокурору/судді будь-яких пояснень/показань?

Так. Давати показання під час досудового розслідування та судового розгляду – це право підозрюваного або обвинуваченого, **а не обов'язок** (ч. 2 ст. 95 КПК України).

Стаття 63 Конституції України закріплює, що **особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення** щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Стаття 42 КПК України у розвиток вказаної норми Конституції України гарантує право підозрюваному/обвинуваченому:

- не говорити нічого з приводу підозри проти нього, обвинувачення або у будь-який момент відмовитися відповідати на запитання;
- давати пояснення, показання з приводу підозри, обвинувачення чи в будь-який момент відмовитися їх давати.

Відмова давати пояснення чи показання не може бути обставиною, яка погіршує становище підозрюваного/обвинуваченого та/або обтяжує можливе покарання.

Треба мати на увазі, що **для суду мають значення тільки ті показання, які особою надані безпосередньо у суді** (або під час досудового розслідування – слідчому судді за процедурою, передбаченою статтею 225 КПК України). Суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них (ч. 4 ст. 95 КПК України).

Чи має право підозрюваний/обвинувачений збирати та надавати свої докази?

Так. Сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів, інших доказів, клопотань, скарг, а також на реалізацію інших процесуальних прав, передбачених КПК України (ч. 2 ст. 22 КПК України).

Збирання доказів стороною захисту здійснюється шляхом *витребування та отримання від органів влади, їх службових осіб, юридичних та фізичних осіб, речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших*

дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів (ч. 3 ст. 93 КПК України).

Підозрюваний/обвинувачений або його захисник має право ініціювати проведення слідчих (розшукових) дій шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, які розглядаються в порядку, передбаченому статтею 220 КПК України. Постанова слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій може бути оскаржена слідчому судді (ч. 3 ст. 93 КПК України).

Крім того, підозрюваний/обвинувачений має право:

- брати участь у проведенні процесуальних дій;
- під час проведення процесуальних дій ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дій, які заносяться до протоколу;
- застосовувати технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь (крім випадків обґрунтованої та законної відмови це робити).

Як захиститися від слідчого/прокурора/судді, об'єктивність та неупередженість якого викликає сумніви?

Якщо існують обставини, які викликають обґрунтовані сумніви в неупередженості слідчого/прокурора/судді, підозрюваний/обвинувачений має право **заявити йому відвід**.

Відвід має бути вмотивованим: у заяві повинні бути зазначені конкретні обставини, які дають підстави для обґрунтованих сумнівів у неупередженості учасника провадження.

Заяви про відвід можуть бути заявлені як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження.

Заяви про відвід під час досудового розслідування подаються відразу після встановлення підстав для цього. Заяви про відвід під час судового провадження подаються до початку судового розгляду.

ВАЖЛИВО! Подання заяви про відвід після початку судового розгляду допускається лише у випадках, якщо підстава для відводу стала відома після початку судового розгляду (ст. 80 КПК України).

У разі заявлення відводу слідчому судді чи судді, який здійснює судові провадження одноособово, його розглядає інший суддя цього суду, визначений у порядку, встановленому ч. 3 ст. 35 КПК Укра-

їни. У разі заявлення відводу одному, кільком або всім суддям, які здійснюють судове провадження колегіально, його розглядає цей же склад суду.

Усі інші відводи під час досудового розслідування розглядає слідчий суддя, а під час судового провадження – суд, який його здійснює (ст. 81 КПК України).

Коли підозрюваний має право ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження?

Підозрюваний має право ознайомитися із матеріалами кримінального провадження **на будь-якій стадії досудового розслідування**. При цьому під час такого ознайомлення особа, що його здійснює, має право робити необхідні виписки та копії (ч. 2 ст. 221 КПК України).

Для того, щоб ознайомитися з матеріалами досудового розслідування до його завершення підозрюваний має подати клопотання слідчому або прокурору про надання йому матеріалів для ознайомлення в порядку статті 221 КПК України. Слідчий/прокурор зобов'язані розглянути таке клопотання у строк не більше трьох днів з моменту подання.

Стаття 221 КПК України зобов'язує слідчого, прокурора надати матеріали досудового розслідування для ознайомлення за клопотанням підозрюваного.

ВАЖЛИВО! Слідчий, прокурор до завершення досудового розслідування може обмежити обсяг матеріалів для ознайомлення, і не надати ті з них, ознайомлення з якими на цій стадії кримінального провадження може зашкодити досудовому розслідуванню. Водночас, таке рішення має бути належним чином вмотивоване. Відмова у наданні для ознайомлення загальнодоступного документа, оригінал якого знаходиться в матеріалах досудового розслідування, не допускається.

Чи має право підозрюваний оскаржувати дії, бездіяльність, рішення слідчого, прокурора, слідчого судді?

Так (див. порядок оскарження дій слідчого, прокурора на стадії досудового розслідування на стор. 28-30).

3. Вразливі категорії осіб у кримінальних провадженнях (неповнолітні, люди з інвалідністю, іноземці тощо)

Відповідно до вимог статті 10 КПК України одним з принципів кримінального провадження є **рівність перед законом і судом**, що означає відсутність привілеїв чи обмежень у процесуальних правах, передбачених КПК України, за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних чи інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, громадянства, освіти, роду занять, а також за мовними або іншими ознаками.

Можливість реалізації прав вразливими категоріями осіб (неповнолітні, іноземці, особи з розумовими і фізичними вадами тощо) забезпечується

наділенням їх **додатковими процесуальними гарантіями**.

Забезпечення права на захист вразливих категорій осіб

Стаття 52 КПК України передбачає **обов'язкову участь захисника** у кримінальних провадженнях, де підозрюваним/обвинуваченим є:

- особа яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення у віці до 18 років;

- особа, яка внаслідок психічних чи фізичних вад (німа, глуха, сліпа тощо) не здатна повною мірою реалізувати свої права;
- особа, яка не володіє мовою, якою ведеться кримінальне провадження;
- особа, яка має психічне захворювання або існують інші відомості, які викликають сумнів щодо її осудності.

Таким особам, якщо вони самостійно чи за допомогою інших осіб не уклали договір з адвокатом про надання правової допомоги, *призначається захисник за рахунок держави* через відповідний регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги.

ВАЖЛИВО! Відсутність захисника у вказаних осіб є порушенням права на захист та тягне скасування рішення суду, постановленого у такому провадженні.

Відсутність захисника у такої особи під час проведення одиничної процесуальної дії, тягне за собою визнання недопустимими отриманих під час її проведення доказів.

Інші учасники провадження, такі як свідок, потерпілий, цивільний позивач, *також мають право на представництво їх прав та інтересів адвокатом за рахунок держави*, якщо вони підпадають під категорію осіб, які мають право на безоплатну вторинну правову допомогу відповідно до статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

Які додаткові гарантії у кримінальному процесі мають іноземці та особи, які не володіють мовою кримінального провадження?

Підозрюваний та обвинувачений, а також потерпілий, цивільний позивач, свідок, якщо вони не володіють в достатній мірі мовою кримінального провадження, мають право:

- користуватися рідною мовою;
- отримувати копії процесуальних документів рідною або іншою мовою, якою вони володіють;
- в разі необхідності користуватися послугами перекладача за рахунок держави (ст.ст. 42, 56, 62, 66 КПК України).

Підозрюваний, обвинувачений, який є іноземцем і тримається під вартою, має право на зустріч з представником дипломатичної чи консульської установи своєї держави, яку йому зобов'язана забезпечити адміністрація місця ув'язнення (ст. 42 КПК України).

Які додаткові гарантії мають неповнолітні у кримінальному провадженні?

Досудове розслідування щодо неповнолітніх ведеться **спеціально уповноваженим слідчим**.

Кримінальне провадження щодо неповнолітньої особи, в тому числі, якщо кримінальне провадження здійснюється щодо декількох осіб, хоча б одна з яких є неповнолітньою, здійснюється слідчим, який спеціально уповноважений керівником органу досудового розслідування на здійснення досудових розслідувань щодо неповнолітніх (ч. 2 ст. 484 КПК України).

У кримінальному провадженні за участю неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого **обов'язково беруть участь батьки або інші законні представники неповнолітнього**.

У виняткових випадках, коли участь законного представника може завдати шкоди інтересам неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого, суд за його клопотанням, клопотанням прокурора чи за власною ініціативою своєю ухвалою має право обмежити участь законного представника у виконанні окремих процесуальних чи судових дій або усунути його від участі у кримінальному провадженні і залучити замість нього іншого законного представника.

Участь захисника, законного представника та інших осіб.

Участь захисника у кримінальних провадженнях за підозрою чи за обвинуваченням неповнолітнього є обов'язковою.

Якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або за клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а за необхідності – лікаря (ч. 1 ст. 491 КПК України).

Про час і місце судового розгляду за участю неповнолітнього обвинуваченого суд повідомляє відповідну службу у справах дітей та уповноважений підрозділ органів Національної поліції. Суд має право також викликати в судове засідання представників цих установ (ст. 496 КПК України).

Які особливості участі неповнолітніх осіб у процесуальних діях?

При проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи **обов'язково забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за потреби – лікаря.**

Допит малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря, та не може тривати без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день.

Особам, які не досягли шістнадцятирічного віку, роз'яснюють їхній обов'язок говорити правду, *не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.*

Які особливості обрання запобіжного заходу неповнолітньому?

Затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за умови, що застосування іншого запобіжного заходу не забезпечить запобігання ризикам, зазначеним у статті 177 КПК України.

Про затримання і взяття під варту неповнолітнього **негайно сповіщаються його батьки чи особи, які їх замінюють.**

До неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених, крім запобіжних заходів, передбачених статтею 176 КПК України, може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи.

4. Статус потерпілого у кримінальних провадженнях. Надання статусу потерпілого. Участь адвоката потерпілого

З якого моменту особа вважається потерпілим?

Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди.

Права і обов'язки потерпілого виникають в особи з моменту:

- подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення;
- подання заяви про залучення її до провадження як потерпілого.

ВАЖЛИВО! Заява про вчинення кримінального правопорушення або заява про залучення особи до про-

вадження як потерпілого повинна містити чіткий опис обставин та за можливості – посилання на докази, які свідчать про те, що саме цій особі спричинено шкоду (матеріальну або моральну) цим кримінальним правопорушенням.

Слід мати на увазі, що за наявності очевидних та достатніх підстав вважати, що заява про кримінальне правопорушення або заява про залучення до провадження як потерпілого подана особою, якій не завдано шкоди, слідчий або прокурор можуть винести вмотивовану постанову про *відмову у визнанні потерпілим*, яка може бути оскаржена слідчому судді.

Якщо внаслідок кримінального правопорушення настала смерть особи або особа перебуває у стані, що унеможлиблює подання нею заяви, потерпілим визнається одна особа з числа близьких

родичів чи членів сім'ї, яка подала заяву про залучення її до провадження як потерпілого, а за відповідним клопотанням – потерпілими може бути визнано кілька осіб (п. 6 ст. 55 КПК України).

Які права має потерпілий?

Бути проінформованим:

- про свої права та обов'язки, передбачені КПК України;
- про сутність підозри та обвинувачення;
- про обрання, зміну чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження щодо підозрюваного, обвинуваченого та закінчення досудового розслідування;
- про час і місце судового розгляду.

Надавати пояснення:

- давати пояснення, показання або відмовитися їх давати рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, безоплатно за рахунок держави користуватися послугами перекладача в разі, якщо він не володіє державною мовою чи мовою, якою ведеться кримінальне провадження;
- висловлювати свою думку під час вирішення питання про призначення покарання обвинуваченому, а також висловлювати свою думку при вирішенні питання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру.

Ознайомлюватися з матеріалами кримінального провадження:

- знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення, в порядку, передбаченому статтями 221 та 290 КПК України;
- одержувати копії процесуальних документів та письмові повідомлення у випадках, передбачених КПК України;
- знайомитися з судовими рішеннями, журналом судового засідання і технічним записом кримінального провадження в суді.

Фіксувати хід кримінального провадження:

- застосовувати з додержанням вимог КПК України технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь, крім випадків, коли фіксація заборонена з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних сторін життя людини, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала).

Брати участь у доказуванні:

- подавати докази слідчому, прокурору, слідчому судді, суду;

- брати участь у слідчих (розшукових) діях та інших процесуальних діях, під час проведення яких ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку проведення дії, що заносяться до протоколу, знайомитися з протоколами слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, виконаних за його участі;
- брати участь у безпосередній перевірці доказів.

Брати активну участь у провадженні:

- робити заяви, клопотання, відводи;
- брати участь у судовому провадженні;
- підтримувати обвинувачення в суді у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення;
- примиритися з підозрюваним, обвинуваченим і укласти угоду про примирення. У передбачених законом України про кримінальну відповідальність та КПК України випадках примирення є підставою для закриття кримінального провадження.

Користуватися правовою допомогою:

- мати представника та у будь-який момент кримінального провадження відмовитися від його послуг.

Подавати скарги:

- оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора, слідчого судді, суду у порядку, передбаченому КПК України;

На відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди:

- подавати цивільний позов для розгляду судом одночасно з розглядом кримінального провадження по суті;
- подавати цивільний позов окремо від кримінального провадження після його розгляду судом (за подачу цивільного позову про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, судовий збір сплачувати не потрібно).

ВАЖЛИВО! Якщо потерпілий бажає, щоб його цивільний позов був розглянутий одночасно з кримінальним провадженням, він повинен подати цивільний позов на стадії досудового розслідування або до початку судового розгляду (ст. 128 КПК України), тобто найпізніше – на стадії підготовчого провадження.

Потерпілий також має право на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла.

Підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб є дані, що свідчать про наявність *реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу і майну*.

Рішення про застосування заходів безпеки приймається органом, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом за результатом розгляду:

- заяви учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича;
- звернення керівника відповідного державного органу;
- оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу і майну зазначених осіб.

Рішення про застосування заходів безпеки (або за відсутності підстав – відмову у застосуванні заходів безпеки) повинно бути прийняте у строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках – негайно.

Заходи безпеки, які можуть бути застосовані:

- особиста охорона, охорона житла і майна;
- видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- заміна документів та зміна зовнішності;
- зміна місця роботи або навчання;
- переселення в інше місце проживання;
- поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;
- забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
- закритий судовий розгляд.

Більш детально див. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Хто може бути представником потерпілого у кримінальному процесі?

Представником потерпілого може виступати **тільки адвокат**.

Не може бути представником потерпілого адвокат, відомості про якого не внесено до Єдиного реєстру адвокатів України або стосовно якого у зазначеному реєстрі містяться відомості про зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Для отримання правової допомоги адвоката потерпілому необхідно:

- 1) самостійно укласти договір з адвокатом про надання такої правової допомоги або
- 2) звернутися за правовою допомогою до місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, якщо такий потерпілий належить до категорії громадян, які мають право на безоплатну правову допомогу відповідно до статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу», йому буде призначено адвоката за рахунок держави.

Якщо потерпілим є неповнолітня особа або особа, визнана в установленому законом порядку недієздатною чи обмежено дієздатною, до участі в процесуальній дії разом з нею залучається її законний представник.

Як законні представники можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі чи члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ і організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній, недієздатний чи обмежено дієздатний (ч. 2 ст. 44 КПК України).

Чи може сторона захисту, потерпілий спонукати слідчий орган збирати докази в кримінальному провадженні?

Відповідно до статті 220 КПК України сторона захисту, потерпілий і його представник мають право подати клопотання слідчому, прокурору про виконання будь-яких слідчих та інших процесуальних дій, які на їх думку необхідні для реалізації їх прав або встановлення обставин по справі.

Слідчий, прокурор зобов'язані розглянути таке клопотання в строк не більше трьох днів з моменту подання і задовольнити їх за наявності відповідних підстав.

Слідчий, прокурор зобов'язані повідомити особу, яка заявила клопотання, про результати його розгляду. У випадку відмови у задоволенні клопотання (повної або часткової) слідчий/прокурор повинен винести мотивовану постанову, яка вручається заявнику.

У будь-якому випадку про результати розгляду клопотання повідомляється особа, яка заявила клопотання.

Заявником може бути оскаржено:

- постанову слідчого/прокурора про відмову у задоволенні клопотання про проведення слідчої або іншої процесуальної дії;
- ненадання відповіді прокурором/слідчим у триденний строк за результатами розгляду клопотання.

ВАЖЛИВО! Скаргу необхідно подавати до слідчого судді у порядку статті 303 КПК України. Строк подачі скарги – 10 днів з моменту отримання постанови про відмову у задоволенні клопотання, або з моменту спливу триденного строку на надання відповіді за результатами розгляду клопотання.

5. Статус і права свідків у кримінальних провадженнях. Участь адвоката

Хто може і хто не може бути свідком у кримінальному провадженні?

Свідком є фізична особа, якій відомі або можуть бути відомі обставини, що підлягають доказуванню під час кримінального провадження, і яка викликана для давання показань (ч. 1 ст. 65 КПК України).

Не можуть бути допитані як свідки (п. 2 ст. 65 КПК України):

- 1) захисник, представник потерпілого, цивільного позивача, цивільного відповідача, юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, законний представник потерпілого, цивільного позивача у кримінальному провадженні – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з виконанням функцій представника чи захисника;
- 2) адвокати – про відомості, які становлять адвокатську таємницю;
- 3) нотаріуси – про відомості, які становлять нотаріальну таємницю;
- 4) медичні працівники та інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд та їх результати, інтимну і сімейну сторону життя особи – про відомості, які становлять лікарську таємницю;
- 5) священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих;
- 6) журналісти – про відомості, які містять конфіденційну інформацію професійного характеру, надану за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

- 7) професійні судді, народні засідателі та присяжні – про обставини обговорення в нарадчій кімнаті питань, що виникли під час ухвалення судового рішення, за винятком випадків кримінального провадження щодо прийняття суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, ухвали;
- 8) особи, які брали участь в укладенні та виконанні угоди про примирення в кримінальному провадженні, – про обставини, які стали їм відомі у зв'язку з участю в укладенні та виконанні угоди про примирення;
- 9) особи, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо дійсних даних про їх особи;
- 10) особи, які мають відомості про дійсні дані про осіб, до яких застосовані заходи безпеки, – щодо цих даних.

Чи може свідок відмовитися давати показання?

Ні! За відмову надавати показання **свідок може бути притягнутий до кримінальної відповідальності** відповідно до статті 385 КК України.

Свідок зобов'язаний прибути за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді чи суду та дати пояснення відносно фактів, очевидцем яких він був.

АЛЕ!

Свідок **має право відмовитися давати показання** щодо себе, близьких родичів та членів

своїєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопорушення, а також показання щодо відомостей, які згідно з положеннями статті 65 КПК України не підлягають розголошенню (п. 3 ч. 1 ст. 66 КПК України). При цьому він не може бути притягнутий до кримінальної відповідальності за таку відмову.

ДОВІДКА. Близькі родичі та члени сім'ї – чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням, а також особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом і мають взаємні права та обов'язки, у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі (п.1 ч. 1 ст. 3 КПК України).

Які права має свідок?

Свідок має право:

- 1) знати, у зв'язку з чим і в якому кримінальному провадженні він допитується;
- 2) користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката;
- 3) відмовитися давати показання щодо себе, близьких родичів та членів своєї сім'ї, що можуть стати підставою для підозри, обвинувачення у вчиненні ним, близькими родичами чи членами його сім'ї кримінального правопору-

шення, а також показання щодо відомостей, які згідно з положеннями статті 65 КПК України не підлягають розголошенню;

- 4) давати показання рідною або іншою мовою, якою він вільно володіє, і користуватися допомогою перекладача;
- 5) користуватися нотатками і документами при даванні показань у тих випадках, коли показання стосуються будь-яких розрахунків та інших відомостей, які йому важко тримати в пам'яті;
- 6) на відшкодування витрат, пов'язаних з викликом для давання показань;
- 7) ознайомлюватися з протоколом допиту та заявляти клопотання про внесення до нього змін, доповнень і зауважень, а також власноруч робити такі доповнення і зауваження;
- 8) заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках, передбачених законом;
- 9) заявляти відвід перекладачу.

Чи може свідок мати адвоката?

Так. Свідок має право користуватися під час давання показань та участі у проведенні інших процесуальних дій правовою допомогою адвоката.

Для отримання правової допомоги адвоката свідку необхідно:

- 1) укласти договір з адвокатом на власний вибір про надання правової допомоги або
- 2) звернутися за правовою допомогою до місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги, якщо свідок належить до категорії громадян, які мають право на безоплатну правову допомогу відповідно до статті 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу». Адвокат у такому випадку буде призначений йому за рахунок держави.

6. Виклики до слідчого, прокурора та суду

Яким чином слідчий, прокурор, суд здійснюють виклик осіб?

Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом (ст. 135 КПК України):

- вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою (якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти) чи факсимільним зв'язком;
- телефоном;
- телеграмою;
- виклик особи, яка перебуває під вартою, здійснюється через адміністрацію місця ув'язнення;
- повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику;
- повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику.

У разі *тимчасової відсутності особи за місцем проживання* повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.

Як завчасно особа має бути повідомлена про необхідність прибути до слідчого, прокурора чи суду?

Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом **не пізніше ніж за три дні до дня, коли вона зобов'язана прибути за викликом.**

У випадку встановлення КПК України строків проведення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у такий строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом (ст. 135 КПК України).

Яким вимогам має відповідати повістка про виклик, щоб бути обов'язковою для виконання?

Відповідно до статті 137 КПК України у повістці про виклик має бути зазначено:

- 1) прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик;
- 2) найменування та адреса установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку;
- 3) ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса;
- 4) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик;
- 5) процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа;
- 6) час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи;
- 7) процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа;
- 8) наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, зокрема, можливість застосування приводу та здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження;
- 9) передбачені КПК України поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення;
- 10) підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик.

Які причини для неприбуття на виклик слідчого, прокурора, суду є поважними?

Стаття 138 КПК України. Поважні причини неприбуття особи на виклик:

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;

- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);
- 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо;
- 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;
- 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;
- 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;
- 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

Які наслідки неприбуття за викликом слідчого, прокурора, судді без поважних причин?

Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, який був у встановленому КПК України порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі:

- від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора;
- від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб – у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду.

У випадку неприбуття підозрюваного, обвинуваченого, свідка може бути застосовано привід.

Привід – примусове супроводження особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час (ст. 140 КПК України).

7. Затримання: підстави, порядок, перспективи, права затриманої особи, доступ до адвоката

З якого моменту особа вважається затриманою?

Моментом затримання особи є момент, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою.

У випадку, коли у протоколі вказано невірний час або місце затримання, затриманій особі слід написати свої зауваження щодо цього, вказавши реальний час свого затримання.

ВАЖЛИВО! У протоколі про затримання уповноважена особа повинна вказати саме той час і те місце, що відповідають фактичному моменту та місцю затримання, а не

час, коли особа була доставлена до приміщення правоохоронного органу, або час і місце складення протоколу.

Що є підставою для затримання особи?

Затримання може бути здійснено як представниками правоохоронних органів, так і будь-яким громадянином.

Частина 2 статті 207 КПК України:

кожен має право затримати без ухвали слідчого судді, суду будь-яку особу, крім суддів і народних депутатів:

- 1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;

- 2) відразу після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

Якщо затримання особи здійснив не працівник правоохоронного органу, а звичайний громадянин, він зобов'язаний негайно доставити затриманого до уповноваженої службової особи або негайно повідомити уповноважену службову особу про затримання та місцезнаходження особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

Підставою для затримання особи за загальним правилом є **ухвала слідчого судді про затримання**. Ніхто не може бути затриманий без ухвали слідчого судді, суду, крім випадків, передбачених КПК України.

Уповноважена службова особа **має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу**, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

- якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- якщо відразу після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного антикорупційного бюро України.

Чи може бути здійснено обшук затриманої особи?

Так. Уповноважена службова особа правоохоронних органів, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч. 7 ст. 223, ст. 236 КПК України:

- слідчий, прокурор зобов'язаний запросити не менше двох незаінтересованих осіб (понятих) для участі в обшуці. Винятком є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення обшуку;
- слідчий прокурор при здійсненні обшуку мають право оглядати і вилучати документи, тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження. Вилучені законом з обігу предмети підлягають вилученню незалеж-

но від їх відношення до кримінального провадження;

- особи, у присутності яких здійснюється обшук, при проведенні цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку;
- другий примірник протоколу обшуку разом із доданим до нього описом вилучених документів і тимчасово вилучених речей (за наявності) вручається особі, у якій проведено обшук.

Які першочергові дії має вчинити уповноважена особа, яка здійснила затримання, з метою забезпечення прав затриманого?

Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, повинна негайно:

- повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється;
- роз'яснити право особи мати захисника на власний вибір, а за відсутності змоги його оплатити – захисника за рахунок держави, отримувати медичну допомогу, давати пояснення чи показання або не говорити нічого з приводу підозри;
- повідомити третіх осіб на вибір затриманого про факт затримання і місце його перебування;
- роз'яснити право вимагати перевірки обґрунтованості затримання та інші права, передбачені КПК України.

Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому повинні зазначатися:

- місце, дата і точний час (година і хвилини) [фактичного] затримання;
- підстави затримання;
- результати особистого обшуку;
- клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили;
- повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманої особи.

Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим. **Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому.**

На який строк може бути затримана особа?

Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати **сімдесяти двох годин** з моменту затримання.

При цьому: затримана без ухвали слідчого судді, суду особа **не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання** повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

Якщо особа затримується на підставі ухвали слідчого судді, суду, то її необхідно не пізніше тридцяти шести годин з моменту затримання доставити до слідчого судді, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу, або звільнити.

Тимчасовий арешт в рамках екстрадиційного провадження: до затриманої особи, яка вчинила злочин за межами України, застосовується **тимчасовий арешт до сорока діб** або на інший вста-

новлений відповідним міжнародним договором України строк до надходження запиту про її видачу.

У разі якщо строк тимчасового арешту закінчився, а запит про видачу цієї особи не надійшов, особа підлягає негайному звільненню з-під арешту.

ВАЖЛИВО! Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання, має негайно повідомити про це відповідний Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Захисник такого центру повинен прибути до затриманого негайно (не пізніше двох годин з моменту повідомлення центру про затримання).

8. Адміністративне затримання: підстави, порядок, перспективи, права затриманої особи, доступ до адвоката

За яких умов особу можуть затримати в адміністративному порядку?

Особу в адміністративному порядку можуть затримати **виключно з метою:**

- припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу;
- встановлення особи;
- складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі обов'язковості його складання та неможливості його складення на місці правопорушення;
- забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення (ст. 260 КпАП України).

Особа, яка здійснює затримання, в обов'язковому порядку повинна скласти протокол про це. В протоколі вказуються:

- дата і місце його складення;
- посада, прізвище, ім'я та по батькові особи, яка склала протокол;
- відомості про особу затриманого;
- час і мотиви затримання.

Протокол підписується посадовою особою, яка його склала, і затриманим. У разі відмови затриманого від підписання протоколу в ньому робиться запис про це.

Про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, **негайно повідомляються:**

- родичі затриманого;
- центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги, крім випадків, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника.

ВАЖЛИВО! Затримана особа має право на безоплатну правову допомогу адвоката і при цьому вона не повинна доводити будь-яку належність до пільгової категорії громадян.

У подальшому провадженні з приводу притягнення особи до адміністративної відповідальності особа має право отримати безоплатну правову допомогу адвоката тільки якщо вона належить до переліку пільгових категорій громадян, передбачених статтею 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу».

Хто може здійснити адміністративне затримання?

Адміністративне затримання можуть здійснювати **виключно уповноважені законом органи/посадові особи** (ст. 262 КпАП України):

- органи Національної поліції;
- органи Прикордонної служби;
- старша у місці розташування охоронюваного об'єкта посадова особа воєнізованої охорони;
- посадові особи Військової служби правопорядку у Збройних Силах України;
- органи Служби безпеки України;
- посадові особи органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів;
- посадові особи, уповноважені на затримання Державною міграційною службою.

Як довго може тривати адміністративне затримання?

Адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати **не більш як три години**.

ВИНЯТКИ. Адміністративне затримання може тривати до трьох діб у таких випадках:

1. Для осіб, які незаконно перетнули або зробили спробу незаконно перетнути державний кордон України, порушили порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, порушили прикордонний режим, режим в пунктах пропуску через державний кордон України або режимні правила у контрольних пунктах в'їзду-виїзду, вчини-

ли злісну непокору законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця чи працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також іноземців та осіб без громадянства, які порушили правила перебування в Україні або транзитного проїзду через територію України.

2. Для осіб, які порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, з метою встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних речовин та їх дослідження.

Чи можна оскаржити адміністративне затримання?

Скаргу на неправомірне адміністративне затримання можна подати або до вищестоящого органу (вищестоящої посадової особи) відносно органу (посадової особи), який застосував /здійснив затримання, або до місцевого суду загальної юрисдикції за місцем знаходження органу, дії якого оскаржуються.

Але оскарження заходів забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення не зупиняє їх виконання (ст. 267 КпАП України).

Громадяни мають право на відшкодування шкоди, заподіяної незаконним затриманням у справах про адміністративні правопорушення.

9. Запобіжні заходи: порядок застосування, продовження та скасування

Запобіжні заходи – обмеження, які застосовуються до підозрюваного або обвинуваченого з метою забезпечення виконання ним покладених на нього процесуальних обов'язків.

Запобіжними заходами є:

- 1) особисте зобов'язання;
- 2) особиста порука;
- 3) застава;
- 4) домашній арешт;
- 5) тримання під вартою.

За яких обставин може бути застосований запобіжний захід?

Обов'язкові умови застосування затримання:

1. Особа, до якої застосовується запобіжний захід, має статус підозрюваного або обвинуваченого.
2. Якщо йдеться про підозрюваного, то підозра має бути обґрунтованою, це одна з вимог для застосування будь-якого запобіжного заходу.
3. Наявні ризики того, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити хоча б одну з дій, передбачених ч. 1 ст. 177 КПК України, а саме:
 - переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;
 - знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
 - незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
 - перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
 - вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Хто приймає рішення про застосування до особи запобіжного заходу?

Рішення про обрання особі будь-якого виду запобіжного заходу приймається **слідчим суддею місцевого суду**, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, або **судом**, який здійснює розгляд справи по суті, у вигляді ухвали.

Ініціює розгляд слідчим суддею/судом питання про обрання особі запобіжного заходу прокурор, подаючи суду відповідне письмове клопотання.

Про що треба знати, щоб захиститися від необґрунтованого обрання запобіжного заходу?

Підозрюваний, обвинувачений мають право на завчасне отримання копії клопотання прокурора про застосування запобіжного заходу.

Копія клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, надається підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання. Завчасне отримання клопотання про обрання запобіжного заходу з додатками забезпечує право підозрюваного/обвинуваченого на ознайомлення з ними та підготування своїх заперечень та доказів.

Клопотання прокурора повинно відповідати вимогам закону, зокрема, статті 184 КПК України.

Клопотання повинно містити виклад обставин, що дають підстави підозрювати, обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини.

ВАЖЛИВО! У клопотанні має бути посилення на один або кілька ризиків **неналежної процесуальної поведінки**.

ки підозрюваного/обвинуваченого, зазначених у статті 177 КПК України, і виклад обставин, на підставі яких слідчий, прокурор дійшов висновку про наявність ризику(ів), зазначених у клопотанні, а також посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини.

Прокурор має довести слідчому судді, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, не може запобігти доведеним під час розгляду ризикам.

Під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу підозрюваний чи обвинувачений має право висловлюватись з приводу:

- обґрунтованості клопотання прокурора;
- наявності обґрунтованої підозри та доведеності передбачених КПК України ризиків неналежної поведінки;
- невідповідності клопотання прокурора вимогам КПК України.

Підозрюваний/обвинувачений має право надавати слідчому судді/суду докази безпідставності чи недовідності обрання щодо нього запобіжного заходу взагалі, або щодо можливості обрання більш м'якого запобіжного заходу, ніж запропоновано прокурором.

Чи підлягає оскарженню ухвала слідчого судді/суду про обрання запобіжного заходу?

Ухвала слідчого судді про обрання запобіжного заходу підозрюваному **підлягає оскарженню в апеляційному порядку** протягом п'яти днів з моменту її проголошення шляхом подачі апеляційної скарги безпосередньо до апеляційного суду.

АЛЕ!

Ухвала суду про обрання запобіжного заходу обвинуваченому, винесена під час розгляду справи судом, окремому оскарженню не підлягає.

Водночас, слід мати на увазі, що крім оскарження у підозрюваного, обвинуваченого, до якого застосовано запобіжний захід, є право подати до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, **клопотання про зміну запобіжного заходу**.

Копія клопотання та матеріалів, якими воно обґрунтовується, надається прокурору не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

До клопотання мають бути додані:

- копії матеріалів, якими підозрюваний, обвинувачений обґрунтовує свої доводи;
- перелік свідків, яких підозрюваний, обвинувачений вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання, із зазначенням відомостей, які вони можуть надати, та обґрунтування значення цих відомостей для вирішення питання;
- підтвердження того, що прокурору надіслана копія клопотання та копії матеріалів, що обґрунтовують клопотання.

Слідчий суддя, суд зобов'язаний розглянути клопотання підозрюваного, обвинуваченого протягом трьох днів з дня його одержання згідно з правилами, передбаченими для розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу.

Застосування до затриманих або осіб, які тримаються під вартою, катування, іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження у кримінальному провадженні.

Катування, жорстоке, нелюдське та принижуюче гідність поводження можуть полягати як у фізичному впливі на затриманого/ув'язненого (побиття, тримання в незручних позах, ненадання необхідних медикаментів і т.д.) так і у психічному тиску (погрози, залякування, обман, приниження).

Найчастіше метою такого поводження з затриманим/ув'язненим з боку правоохоронних органів є отримання «вигідних» для обвинувачення показань, або поведінки.

Таке поводження, є незаконним і порушує як міжнародні норми, так і національне законодавство, зокрема вимоги:

- статті 28 Конституції України: ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню,
- статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод: «Заборона катувань. Нікого не може бути піддано катуванню або нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню»,
- Європейської конвенції про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

Таке незаконне поводження з затриманим/ув'язненим тягне **правові наслідки**:

1. Визнання доказів, які отримані в результаті застосування незаконних заходів недопу-

стимими. На них не може ґрунтуватися вирок суду.

Стаття 87 КПК України: недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. Суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження.

2. Настання кримінальної відповідальності для особи, яка вчиняла катування.

Стаття 127 КК України встановлює кримінальну відповідальність за застосування катування (тобто умисного заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побиттів, мучення або інших насильницьких дій), зокрема з метою отримати відомості чи визнання, або з метою покарати, а також з метою залякування чи дискримінації.

3. Стягнення матеріальної та моральної шкоди з винних осіб.

Пункт 17 частини 4 статті 42 КПК України: право підозрюваного/обвинуваченого вимагати відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, в порядку, визначеному законом, а також відновлення репутації, якщо підозра, обвинувачення не підтвердилися.

ВАЖЛИВО! Треба мати на увазі, що можливість настання вищезазначених наслідків та захист прав особи багато у чому залежить від готовності захищати нею свої права та її активних дій.

Тому необхідно:

1) запам'ятовувати обставини, за яких здійснювалося жорстоке поводження. Необхідно намага-

тися запам'ятати якомога більше деталей та обставин, за яких відбуваються незаконні дії: час, дату, місце, кабінет, осіб які були присутніми при цьому (якщо не прізвища, то зовнішність),

2) намагатися якомога повніше та невідкладніше задокументувати нанесення тілесних ушкоджень. Негайно звернутися до лікаря з метою діагностування та документування нанесених ушкоджень. Якщо особа утримується в місцях несвободи – до медичної частини такого закладу. Вимагати від лікаря ретельного відображення всіх ушкоджень,

3) якщо є можливість, зробити фото нанесених ушкоджень (можна на фоні газети з актуальною датою), звернутися зі скаргами до уповноважених осіб:

- з заявою до поліції про вчинення злочину, передбаченого статтею 127 КК України,
- повідомити слідчого суддю про застосовані незаконні заходи під час обрання/продовження запобіжних заходів,
- звернутися до слідчого судді зі скаргами в порядку статті 206 КПК України,
- під час розгляду кримінального провадження по суті слід заявляти судді/суду клопотання про визнання недопустимими доказів, отриманих у результаті застосування жорстокого, нелюдського, принижуючого гідність поводження.

ДОВІДКА. Частина 6 статті 206 КПК України встановлює, що, якщо під час будь-якого судового засідання особа заявляє про застосування до неї насильства під час затримання або тримання в уповноваженому органі державної влади, державній установі (орган державної влади, державна установа, яким законом надано право здійснювати тримання під вартою осіб), слідчий суддя зобов'язаний зафіксувати таку заяву або прийняти від особи письмову заяву та:

- 1) забезпечити невідкладне проведення судово-медичного обстеження особи;
- 2) доручити відповідному органу досудового розслідування провести дослідження фактів, викладених в заяві особи;
- 3) вжити необхідних заходів для забезпечення безпеки особи згідно із законодавством.

10. Жорстоке поводження у сім'ї. Подання скарги і вжиття подальших заходів

Що таке жорстоке поводження?

Жорстоке поводження в сім'ї (домашнє насильство) – це будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного насильства над особою.

Законодавством встановлена особлива процедура розгляду звернень з приводу жорстокого поводження, насильства і знуцання над дітьми в сім'ї та поза її межами.

Звернення чи повідомлення про **факти жорстокого поводження з дитиною** може бути подано самою дитиною або будь-якою іншою фізичною особою (сусіди, знайомі тощо) за місцем її проживання до:

- поліції;
- закладів освіти (дитячі садочки, школи);
- медичних закладів;
- управлінь (відділів) у справах сім'ї та молоді (знаходяться в районних, міських адміністраціях);
- центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді (спеціалізований заклад виконавчого органу в міських радах).

Працівники кримінальної поліції у справах дітей мають повноваження вилучити дитину з сім'ї, де їй загрожує небезпека. В подальшому проти таких батьків може бути ініційована процедура позбавлення батьківських прав.

Що важливо знати жертві жорстокого поводження?

Найчастіше жорстоке поводження виражається у вигляді нанесення тілесних ушкоджень.

Потерпілому необхідно якнайшвидше подати заяву про нанесення тілесних ушкоджень до поліції

та після призначення слідчого, вимагати негайного проведення судово-медичної експертизи, або

самому звернутися до медичного закладу, де зафіксувати тілесні ушкодження шляхом оформлення медичних документів, на підставі яких у подальшому можна буде провести судово-медичну експертизу.

ВАЖЛИВО! Лікувальний заклад зобов'язаний повідомити поліцію про пацієнта, який постраждав від побиття. Якщо ж пацієнт повідомить лікаря, що пошкодження отримані інакше (наприклад, при падінні) – в подальшому буде складно здійснити захист своїх прав і притягнути винного до кримінальної відповідальності.

Відповідальність за жорстоке поводження в залежності від характеру дій винного та наслідків, які настали, встановлюється статтями Кримінального кодексу України:

- стаття 125 – умисне легке тілесне ушкодження;
- стаття 126 – побої і мордування;
- стаття 127 – катування.

Подавши заяву на кривдника до органу досудового розслідування, необхідно мати терпіння довести справу до судового розгляду. Зокрема, до початку розгляду кримінального провадження в суді потерпіла особа має право подати цивільний позов про стягнення з кривдника завданої насильством моральної шкоди та матеріальних збитків за лікування.

ВАЖЛИВО! Для того, щоб довести у суді спричинену матеріальну шкоду – витрати на лікування, необхідно зберігати всі чеки за ліки та медичні послуги. При цьому слід мати на увазі, що благодійні внески, які часто вимагають сплатити у лікарнях,

у суді стягнути з кривдника буде практично нереально, так як за своєю природою благодійний внесок – це добровільне пожертвування, а не витрати пов'язані з протиправними діями.

Чи можливо стягнути моральну шкоду за жорстоке поводження?

Так. Крім відшкодування матеріальних збитків потерпіла особа має право стягнути компенсацію за моральну шкоду. Моральна шкода полягає у завданих жорстоким поводженням стражданнях та стресі, зміні способу життя, неможливості працювати, нормально спілкуватися з членами сім'ї тощо.

Для того, щоб стягнути моральну шкоду потерпіла особа повинна подати цивільний позов, в якому **оцінити моральну шкоду в грошовому еквіваленті**, обґрунтувати суму описанням моральних страждань та негативних змін у житті, спричинених жорстоким поводженням.

Зазвичай вимоги про стягнення матеріальної та моральної шкоди заявляються в одному позові.

Якщо жорстоке поводження не пов'язано з спричиненням тілесних ушкоджень, яка відповідальність передбачена за такі дії (бездіяльність)?

Законодавство передбачає заходи впливу до осіб, які вчиняють насильство в сім'ї, та заходи щодо надання допомоги потерпілим, навіть якщо таке насильство не пов'язане з завданням тілесних ушкоджень.

Зокрема, щодо осіб, які вчинили насильство в сім'ї або погрожують його вчинити, працівники поліції в справах неповнолітніх можуть застосувати такі **засоби впливу**:

- винесення офіційного попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї;
- взяття на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї;
- винесення захисного припису.

Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає такі норми, спрямовані на захист осіб від насильства та покарання винних:

- стаття 173-2 встановлює відповідальність за вчинення насильства в сім'ї,
- стаття 180 встановлює відповідальність за доведення неповнолітнього до стану сп'яніння,
- стаття 184 встановлює відповідальність за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

11. Права осіб при арешті або конфіскації майна

Що таке арешт майна?

Арештом майна є тимчасове позбавлення права на відчуження, розпорядження та/або користування майном. Арешт накладається за ухвалою слідчого судді або суду.

Арешт майна застосовується до майна, щодо якого є підстави вважати, що воно:

- є доказом злочину;
- підлягає конфіскації;
- може бути використане з метою відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення.

ВАЖЛИВО! Арешт майна може бути накладений не тільки на майно підозрюваного або обвинуваченого, а також на майно третьої особи – особи, щодо якої немає підстав підозрювати/обвинувачувати у вчиненні злочину.

Третьою особою, щодо майна якої вирішується питання про арешт, може бути будь-яка фізична або юридична особа.

Права третьої особи, щодо майна якої вирішується питання про арешт, виникають з моменту звернення прокурора до суду із клопотанням про арешт майна.

Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, має права та обов'язки, передбачені КПК України для підозрюваного, обвинуваченого, в частині, що стосується арешту майна.

Третя особа, щодо майна якої вирішується питання про арешт, повідомляється про прийняті процесуальні рішення в кримінальному провадженні, що стосуються арешту майна, та отримує їх копії у випадках та в порядку, встановлених КПК України.

Який порядок накладення арешту на майно?

Клопотання про арешт майна розглядається слідчим суддею, судом не пізніше двох днів з дня його надходження до суду.

ВАЖЛИВО! Якщо слідчий суддя, суд не виніс ухвалу про арешт майна протягом сімдесяти двох годин з дня надходження до суду клопотання, таке майно повертається особі, у якої його було вилучено.

У розгляді клопотання про арешт майна має право брати участь, а отже і повинні бути сповіщені про такий розгляд:

- слідчий та прокурор;
- цивільний позивач, якщо клопотання подано ним;
- підозрюваний, обвинувачений,
- власник майна,
- за наявності – захисник, законний представник.

АЛЕ!

Неприсуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання.

ВИНЯТОК. Клопотання слідчого, прокурора, цивільного позивача про арешт майна, яке не було тимчасово вилучене, може розглядатися без повідомлення підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, їх захисника, представника чи законного представника, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо це є необхідним з метою забезпечення арешту майна.

ВАЖЛИВО! Не може бути арештовано майно, якщо воно перебуває у власності добросовісного набувача, крім арешту майна з метою забезпечення збереження речових доказів.

Слідчий суддя, суд може застосувати арешт майна лише за умови, що йому буде доведено, що дійсно існують обставини, які підтверджують, що незастосування обмежень щодо користування та розпорядження майном призведе до його приховування, пошкодження, псування, зникнення, втрати, знищення, використання, перетворення, пересування, передачі.

При цьому, заборона використання житлового приміщення особам, які на законних підставах проживають у такому житловому приміщенні, не допускається.

Під час розгляду клопотання про арешт майна власники (володільці, користувачі) майна, у випадку їх участі у судовому розгляді клопотання, мають право висловлюватися з приводу обґрунтованості такого клопотання, наводити свої доводи та подавати докази щодо існування ризиків, передбачених статтею 170 КПК України.

У яких випадках і за чиєю ініціативою скасовується накладений арешт майна?

Власник або володільць майна, які не були присутні при розгляді питання про арешт майна, мають право заявити клопотання про скасування арешту майна повністю або частково. Таке клопотання під час досудового розслідування розглядається слідчим суддею, а під час судового провадження – судом.

Клопотання про скасування арешту майна розглядає слідчий суддя, суд не пізніше трьох днів після його надходження до суду. Про час та місце розгляду повідомляється особа, яка заявила клопотання, та особа, за клопотанням якої було арештовано майно.

Арешт майна також може бути скасовано повністю чи частково ухвалою слідчого судді під час досудового розслідування чи суду, під час судового провадження за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого, їх захисника чи законного представника, іншого власника або володільця майна, представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо вони доведуть, що в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба або арешт накладено необґрунтовано.

12. Цивільний позов у кримінальному провадженні. Статус цивільного позивача у справі. Докази

Що таке цивільний позов. Як його скласти та долучити до матеріалів кримінального провадження?

Цивільний позов – це письмова вимога про відшкодування завданої кримінально-протиправними діяннями шкоди. Ця вимога заявляється до підозрюваного, обвинуваченого або до особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за цю шкоду.

ВАЖЛИВО! Форма та зміст позовної заяви регламентуються цивільним процесуальним законодавством (ст. 119 ЦПК України).

Хоча цивільний позов можна подавати окремо від кримінального провадження, його розгляд одночасно з кримінальним провадженням має свої переваги:

- сприяє більш швидкому відшкодуванню заподіяної кримінальним правопорушенням чи іншим суспільно небезпечним діянням шкоди;
- полегшує доказування підстав і розміру цивільного позову, оскільки вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, є одним із обов'язкових елементів предмета доказування у кримінальному процесі (п. 3 ч. 1 ст. 91 КПК України);
- дає значну економію часу.

ВАЖЛИВО! Судовий збір за подання цивільного позову за матеріальну шкоду, спричинену кримінальним правопорушенням, не сплачується (п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір»).

Що є підставою для подання цивільного позову в кримінальному провадженні?

Факт завдання потерпілому майнової та/або моральної шкоди (вкрадене майно, витрати на лікування, на ремонт приміщення або авто, пошкоджені в результаті злочину та ін.) є підставою для подання цивільного позову.

Коли особа набуває статусу цивільного позивача?

Особа (фізична або юридична) набуває статусу цивільного позивача **з моменту подання позовної заяви** (ст. 61 КПК України). Винесення слідчим або судом про це спеціального процесуального рішення закон не вимагає. Якщо цивільний позов подано потерпілим, він набуває прав як потерпілого так і цивільного позивача (ст. 55 КПК України).

Цивільний позивач має право захищати та представляти свої права самостійно або через представника.

Повноваження представника цивільного позивача підтверджуються: свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю, адвокатським ордером, договором (дорученням центру БВПД) про надання правової допомоги.

Хто є цивільним відповідачем у кримінальному провадженні?

Загальне правило: цивільним відповідачем у кримінальному провадженні є **підозрюваний/обвинувачений**, оскільки він несе відповідальність за заподіяну ним матеріальну та моральну шкоду. З моменту подання до нього позовної заяви йому забезпечуються всі передбачені законом права як підозрюваного, обвинуваченого, так і цивільного відповідача, в тому числі право визнавати позов повністю чи частково або заперечувати проти нього (ст. 42, ст. 62 КПК України).

ВИНЯТКИ. Шкода, завдана малолітньою особою (до чотирнадцяти років) за законом відшкодовується її батьками (усиновлювачами) або опікуном чи іншою фізичною особою, яка здійснює виховання мало-

літньої особи. Коли малолітня особа завдала шкоду під час перебування під наглядом навчального закладу, закладу охорони здоров'я чи іншого закладу, що зобов'язаний здійснювати нагляд за нею (ст. 1178 ЦК України), цивільними відповідачами у відповідному кримінальному провадженні мають бути вказані ці особи (фізичні або юридичні).

Шкода, завдана неповнолітньою особою (від 14 до 18 років) за наявності у неї майна, достатнього для відшкодування завданої шкоди, сплачується нею. Якщо власного майна неповнолітньої особи недостатньо, то цивільними відповідачами можуть бути батьки (усиновлювачі) або піклувальник неповнолітньої особи, а також заклади, які за законом здійснюють функції піклувальника неповнолітньої особи (ст. 1179 ЦК України).

Шкода, завдана недієздатною фізичною особою, відшкодовується опікуном або закладом, який зобов'язаний здійснювати нагляд за нею, якщо він не доведе, що шкода була

завдана не з його вини. **Обов'язок цих осіб відшкодувати шкоду, завдану недієздатною фізичною особою, не припиняється в разі поновлення її цивільної дієздатності** (ст. 1184 ЦК України).

ВАЖЛИВО! У перелічених випадках особа підозрюваного/обвинуваченого не співпадає з особою цивільного відповідача. І це потрібно мати на увазі, складаючи позовну заяву.

Цивільний відповідач як і цивільний позивач мають право представляти свої права та інтереси як особисто, так і через представника.

В яких випадках цивільний позов не розглядається в кримінальному провадженні?

Цивільний позов не розглядається **у випадках закриття кримінального провадження** прокурором (слідчим) чи судом. При закритті кримінального провадження слідчий, прокурор, суддя і суд зобов'язані роз'яснити особі її право пред'явити позов у порядку цивільного судочинства.

13. Питання, пов'язані з лікуванням у місцях тримання під вартою

Яка процедура проведення первинного медичного огляду після прибуття до СІЗО?

Ув'язнені і засуджені, які прибули до СІЗО (у тому числі ті, які прямують транзитом), проходять первинний медичний огляд лікарем або фельдшером з метою виявлення осіб, які становлять епідемічну загрозу для оточення або потребують невідкладної медичної допомоги відповідно до законодавства (пункт 3.9 Правил внутрішнього розпорядку слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України, затверджено наказом Міністерства юстиції України від 18 березня 2013 року № 460/5).

ВАЖЛИВО! В інтересах особи, яка проходить такий огляд, повідомляти про наявні травми, захворювання

чи неприємні симптоми та слідкувати за тим, щоб ці скарги/пояснення були зафіксовані у документації.

Як відбувається стаціонарне лікування в СІЗО?

Стаціонар медичної частини в СІЗО призначений для:

- стаціонарного обстеження і лікування хворих з передбачуваною тривалістю їх перебування до 30 днів;
- тимчасової ізоляції інфекційних хворих, а також хворих із захворюваннями з підозрою на інфекційні, до їх направлення до спеціалізованих лікувальних закладів;
- лікування хворих після виписки їх із закладів охорони здоров'я відповідно до висновків фахівців органів охорони здоров'я;

- тримання хворих, які підлягають звільненню через хворобу, за неможливості перебування їх у камерах.

НЕДОЛІК ЗАКОНОДАВСТВА. Нормативно-правові акти не визначають умов, за яких особа підлягає терміновому переведенню до медичної частини, залишаючи вирішення цього питання на розсуд лікарям та адміністрації СІЗО.

Які умови проведення медичного обстеження осіб, узятих під варту, та надання їм медичної допомоги?

Медичне обстеження осіб, узятих під варту, здійснюється **у разі їх звернення зі скаргою на стан здоров'я** або за ініціативою лікаря медичної частини СІЗО або адміністрації СІЗО.

Особа, узята під варту, має право на вільний вибір лікаря. У разі звернення особи, узятої під варту, до лікаря медичної частини СІЗО з проханням про допуск обраного лікаря-фахівця лікар медичної частини СІЗО готує медичну довідку про стан її здоров'я та запит до керівництва СІЗО. Керівництво СІЗО забезпечує допуск обраною особою лікаря-фахівця.

ВАЖЛИВО! Свавільна відмова адміністрації СІЗО у доступі до затриманого обраного ним лікаря є не-

законною та підлягає оскарженню у порядку адміністративного судочинства (Кодекс адміністративного судочинства України).

У разі необхідності надання особі, яка тримається під вартою, екстреної медичної допомоги, бригада «швидкої допомоги» має право прийняти рішення про необхідність госпіталізації ув'язненої особи.

НЕДОЛІК ЗАКОНОДАВСТВА. На даний час жодний нормативно-правовий акт в Україні не регулює порядок надання медичної допомоги хворим на ВІЛ особам, що перебувають у СІЗО.

Докладніше:

- Порядок взаємодії закладів охорони здоров'я Державної кримінально-виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги особам, узятим під варту, затверджений Наказом Міністерства юстиції України, Міністерства охорони здоров'я України від 10 лютого 2012 року № 239/5/104;
- Порядок надання екстреної медичної допомоги особам, узятим під варту або яким призначено покарання у виді позбавлення волі, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2012 року № 1122.

14. Оскарження дій, бездіяльності та рішень слідчого і прокурора слідчому судді

Скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого чи прокурора можуть бути подані слідчому судді суду, на території якого діє слідчий/прокурор, дії, бездіяльність чи рішення якого оскаржується.

Строк, протягом якого особа може подати скаргу слідчому судді – **десять днів з моменту прийняття рішення**, вчинення дії або бездіяльності. Якщо рішення слідчого чи прокурора оформлюється постановою, строк подання скарги починається з дня отримання особою її копії.

Як можна оскаржити недотримання слідчим/прокурором розумних строків розслідування?

Підозрюваний, обвинувачений, потерпілий мають право оскаржити **прокурору вищого рівня** недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування.

ДОВІДКА. Розумними вважаються строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних

Вид дій/бездіяльності/рішень	Хто має право оскаржити
бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення	заявник, потерпілий, його представник чи законний представник
бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у неповерненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 КПК України	заявник, потерпілий, його представник чи законний представник, підозрюваний, його захисник чи законний представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володілець тимчасово вилученого майна
бездіяльність слідчого, прокурора, яка полягає у нездійсненні інших процесуальних дій , які він зобов'язаний вчинити у визначений КПК України строк	заявник, потерпілий, його представник чи законний представник, підозрюваний, його захисник чи законний представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володілець тимчасово вилученого майна
рішення слідчого, прокурора про зупинення досудового розслідування	потерпілий, його представник чи законний представник, підозрюваний, його захисник чи законний представник, представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження
рішення слідчого про закриття кримінального провадження	заявник, потерпілий, його представник чи законний представник
рішення прокурора, слідчого про відмову у визнанні потерпілим	особа, якій відмовлено у визнанні потерпілою
рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора при застосуванні заходів безпеки	особи, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки, передбачені законом
рішення слідчого, прокурора про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій	особа, якій відмовлено у задоволенні клопотання, її представник, законний представник чи захисник
рішення слідчого, прокурора про зміну порядку досудового розслідування та продовження його згідно з правилами, передбаченими главою 39 КПК України	підозрюваний, його захисник чи законний представник, потерпілий, його представник чи законний представник.

рішень. Під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумні строки не можуть перевищувати передбачені КПК України строки виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень (ст. 28 КПК України).

Прокурором вищого рівня є (ч. 3 ст. 17 Закону України «Про прокуратуру»):

1) для прокурорів, керівників та заступників керівників підрозділів місцевої прокуратури – керівник місцевої прокуратури чи його перший

заступник або заступник відповідно до розподілу обов'язків;

2) для прокурорів, керівників та заступників керівників підрозділів регіональної прокуратури – керівник регіональної прокуратури чи його перший заступник або заступник відповідно до розподілу обов'язків;

3) для керівника місцевої прокуратури, його першого заступника та заступників – керівник відповідної регіональної прокуратури чи його перший заступник або заступник відповідно до розподілу обов'язків;

4) для керівника регіональної прокуратури, його першого заступника та заступників, керівника та заступника керівника підрозділу, прокурора Генеральної прокуратури України – Генераль-

- ний прокурор чи його перший заступник або заступник відповідно до розподілу обов'язків;
- 5) для першого заступника та заступника Генерального прокурора – Генеральний прокурор.

Прокурор вищого рівня зобов'язаний розглянути скаргу протягом трьох днів після її подання і в разі наявності підстав для її задоволення надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень. Особа, яка подала скаргу, невідкладно письмово повідомляється про результати її розгляду.

ВАЖЛИВО! Якщо прокурор не відповідає протягом встановленого строку – трьох днів, особа має право оскаржити бездіяльність прокурора слідчому судді у порядку статті 303 КПК України.

Чи всі ухвали слідчого судді підлягають оскарженню?

Ні. Стаття 309 КПК України встановлює **перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені** під час досудового розслідування.

Під час досудового розслідування можуть бути оскаржені в апеляційному порядку ухвали слідчого судді про:

- 1) відмову у наданні дозволу на затримання;
- 2) застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або відмову в його застосуванні;
- 3) продовження строку тримання під вартою або відмову в його продовженні;
- 4) застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту або відмову в його застосуванні;

- 5) продовження строку домашнього арешту або відмову в його продовженні;
- 6) поміщення особи в приймальник-розподільник для дітей або відмову в такому поміщенні;
- 7) продовження строку тримання особи в приймальнику-розподільнику для дітей або відмову в його продовженні;
- 8) направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи або відмову у такому направленні;
- 9) арешт майна або відмову у ньому;
- 10) тимчасовий доступ до речей і документів, яким дозволено вилучення речей і документів, які посвідчують користування правом на здійснення підприємницької діяльності, або інших, за відсутності яких фізична особа – підприємець чи юридична особа позбавляються можливості здійснювати свою діяльність;
- 11) відсторонення від посади або відмову у ньому;
- 12) відмову у здійсненні спеціального досудового розслідування.
- 13) відмову у задоволенні скарги на постанову про закриття кримінального провадження, повернення скарги на рішення, дії чи бездіяльність слідчого, прокурора або відмову у відкритті провадження по ній.

Скарги на інші ухвали слідчого судді оскарженню не підлягають і заперечення проти них можуть бути подані під час підготовчого провадження в суді.

ВАЖЛИВО! Апеляційні скарги на ухвали слідчого судді подаються безпосередньо до відповідного апеляційного суду, а не через суд першої інстанції (п. 2 ч. 1 ст. 395 КПК України).

Апеляційна скарга на ухвалу слідчого судді подається протягом п'яти днів з дня її оголошення.

15. Виконання вироку

Коли вирок набирає законної сили?

Загальне правило: вирок суду першої інстанції набирає законної сили **після закінчення строку подання апеляційної скарги**, встановленого КПК, якщо таку скаргу не було подано (ч. 1 ст. 532 КПК).

Строк апеляційного оскарження становить **тридцять днів** з дня проголошення вироку.

Якщо строк апеляційного оскарження учасником кримінального провадження було пропущено з поважних причин, суд може дозволити подати скаргу за межами 30-денного строку, і тоді вважається, що вирок не набрав законної сили.

Якщо судом апеляційної інстанції поновлюється строк апеляційного оскарження, одночасно вирішується питання про зупинення виконання вироку або ухвали.

ВАЖЛИВО! Виправдувальний вирок або судові рішення, що звільняє обвинуваченого з-під варти, виконуються в цій частині негайно після їх проголошення в залі судового засідання, не зважаючи на ненабрання вироком законної сили в цілому.

Якщо вирок був оскаржений у апеляційному порядку, то:

- у випадку, якщо за результатами розгляду апеляційним судом вирок суду першої інстанції залишено без змін, то такий вирок набирає законної сили з моменту проголошення ухвали апеляційним судом про залишення вироку без змін (ч. 4 ст. 532 КПК України);
- у випадку, якщо судом апеляційної інстанції прийнято новий вирок, то такий вирок набирає законної сили з моменту проголошення цього вироку (ч. 4 ст. 532 КПК України).

Вирок суду першої інстанції не набирає законної сили, якщо він був скасований судом апеляційної інстанції, а кримінальне провадження закрито, або направлено до суду першої інстанції на новий розгляд.

ВАЖЛИВО! Подання касаційної скарги не перешкоджає набранню законної сили рішеннями судів першої та другої інстанцій.

Виконання вироку може бути відстрочено у випадках:

- тяжкої хвороби засудженого, яка перешкоджає відбуванню покарання, – до його видужання;
- вагітності засудженої або за наявності у неї малолітньої дитини – на час вагітності або до досягнення дитиною трьох років, якщо особу засуджено за злочин, що не є особливо тяжким;
- якщо негайне відбування покарання може потягти за собою винятково тяжкі наслідки для засудженого або його сім'ї через особливі обставини (пожежа, стихійне лихо, тяжка хвороба або смерть єдиного працездатного члена сім'ї тощо) – на строк, встановлений судом, але не більше одного року з дня набрання вироком законної сили.

Засуджена особа, її захисник, мають право звернутися до суду, який ухвалив вирок, після набрання

останнім законної сили, з заявою про відстрочку виконання вироку за наявності однієї з перелічених підстав.

АЛЕ!

Відстрочка виконання вироку не допускається щодо осіб, засуджених за тяжкі (крім випадків, передбачених пунктом 2 частини 1 статті 536 КПК України) та особливо тяжкі злочини незалежно від строку покарання.

Як вирішуються питання, пов'язані із виконанням вироку?

Якщо у процесі виконання вироку в учасників процесу або інших осіб виникнуть питання, пов'язані з його виконанням, вони можуть звернутися з відповідним клопотанням до суду першої інстанції для вирішення цього питання.

Залежно від питання, яке порушується у клопотанні, воно подається:

- до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого засуджений відбуває покарання, або виконується вирок;
- до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться установа або заклад, в якому засуджений перебуває на лікуванні;
- до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого виконується вирок;
- до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого проживає засуджений;
- до суду, який ухвалив вирок.

Дивись докладніше статтю 537 КПК України.

Клопотання (подання) про вирішення питання, пов'язаного із виконанням вироку, розглядається протягом десяти днів з дня його надходження до суду, суддею одноособово згідно з правилами судового розгляду, передбаченими статтями 318-380 КПК України. Сторони запрошуються у судові засідання, але їх неприбуття не перешкоджає проведеному судовому розгляду, крім випадків, коли їх участь визнана судом обов'язковою або особа повідомила про поважні причини неприбуття.

За наслідками розгляду клопотання (подання) суд постановляє ухвалу, яка може бути оскаржена в апеляційному порядку. Оскарження прокурором ухвали суду щодо умовно-дострокового звільнення від відбування покарання або заміни невідбутої частини покарання більш м'яким, зупиняє її виконання.

16. Звільнення від відбування покарання

Які є підстави для звільнення від відбування покарання?

Звільнення від відбування покарання може бути здійснено на двох стадіях (див. с. 33).

ВАЖЛИВО! Особи, які відбули покарання, несуть обов'язки і користуються правами, встановленими для громадян України, з обмеженнями, що передбачені для осіб, які мають судимість. Обмеження, не передбачені законом, неприпустимі.

17. Порядок передачі в Україну осіб, засуджених в інших країнах, для відбування покарання

Чи можливо засудженому відбувати покарання в країні, громадянином якої він є, у разі засудження в іншій країні?

Так. Відповідно до вимог статті 602 КПК України, вирок суду іноземної держави може бути визнаний і виконаний на території України у випадках і в обсязі, передбачених міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

У разі відсутності міжнародного договору можуть бути застосовані положення глави 46 КПК України при вирішенні питання про передачу засудженої особи для подальшого відбування покарання.

ДОВІДКА. Договори про передачу засуджених Україна на сьогодні уклала з такими країнами, як Азербайджан, Вірменія, Грузія, Іран, Казахстан, Китай, Корейська Народна-Демократична Республіка, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан.

Хто може звернутися з запитом, заявою з метою передачі особи в Україну для відбування покарання?

- Уповноважений (центральний) орган іноземної держави,
- засуджений,
- законні представники або близькі родичі чи члени сім'ї засудженого.

До якого органу необхідно направляти заяву?

Питаннями передачі засуджених займаються Міністерство юстиції України та міністерство юстиції відповідної країни, з якою в Україні укладено договір про співпрацю у цій галузі. Тому звернення про передачу необхідно адресувати Міністерству юстиції України.

Стадія винесення вироку	Стадія відбування покарання або після набуття вироком законної сили
Рішення про звільнення від відбування покарання зазначається безпосередньо у вироку	Рішення про звільнення від відбування покарання приймається вже на стадії його відбування, після того, як засуджений вже відбув якусь його частину
Правові підстави:	
Кримінальний Кодекс України: статті 75 (загальна), 79 (щодо вагітних жінок) 80 (закінчення строків давності), 104 (щодо неповнолітніх). Звільнення від відбування покарання супроводжується призначенням іспитового строку (крім статті 80) , протягом якого засуджена особа повинна не вчиняти інших правопорушень.	Кримінальний кодекс: статті 81 (умовно-дострокове звільнення), 83 (щодо вагітних жінок та жінок, які мають дітей до 3х років), 84 (за хворобу), 85 (помилування та амністія). Закон України Про застосування амністії в Україні», Закони України «Про амністію відповідного року», Положення «Про порядок здійснення помилування», Кримінально-виконавчий кодекс України: статті 152-166.
Що робити для звільнення?	
Протягом розгляду кримінального провадження в судді доводити наявність підстав звільнення від відбування покарання. Ці підстави повинні вказувати на те, що для виправлення обвинуваченого немає необхідності проходження ним процедури відбування покарання, або наявність підстав які свідчать про неможливість відбування ним покарання. Такими доказами можуть бути: - позитивні характеристики; - данні з місць навчання/роботи/служби; - медичні довідки; - свідоцтва про народження/одруження; - докази відшкодування шкоди.	Подавати заяву (клопотання) про звільнення від відбування покарання у відповідний орган з доказами того, що наявні підстави такого звільнення: – до адміністрації установи виконання покарань – для умовно-дострокового звільнення (УДЗ) або застосування амністії; – до Адміністрації Президента України через адміністрацію установи виконання покарань – для застосування помилування.
Наслідки звільнення	
Судимість (строкові наслідки засудження, які мають значення у разі вчинення нового злочину, а також в інших випадках, передбачених законами України)	
Якщо протягом іспитового строку засуджена особа не вчинить нового правопорушення та буде виконувати покладені на неї вироком обов'язки, вона визнається такою, що не має судимості, після спливу іспитового строку.	Звільнена від відбування покарання особа вважається судимою до спливу строку погашення судимості відповідно до правил передбачених статтею 89 КК України.
Наслідки при вчиненні нового кримінального правопорушення	
Якщо особа вчинить кримінальне правопорушення у період іспитового строку, їй буде призначено нове покарання з урахуванням невідбутого.	УДЗ – якщо особа вчинить кримінальне правопорушення у період іспитового строку, їй буде призначено нове покарання з урахуванням невідбутого. Амністія, помилування – у випадку наявності непогашеної судимості, вона буде врахована при кваліфікацій дій та при призначенні нового покарання.

18. Якщо вироком суду не вирішені всі питання, пов'язані з кримінальним провадженням

Чи може суд виправити помилку у власному рішенні?

Відповідно до статті 379 КПК України суд має право за власною ініціативою або за заявою учасника кримінального провадження чи іншої заінтересованої особи виправити допущені в рішенні цього суду описки, очевидні арифметичні помилки, незалежно від того, набрало судове рішення законної сили чи ні.

Питання про внесення виправлень суд вирішує в судовому засіданні. Учасники судового провадження повідомляються про дату, час і місце засідання.

АЛЕ!

Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду питання про внесення виправлень.

Ухвалу суду про внесення виправлень у судове рішення чи відмову у внесенні виправлень може бути оскаржено.

Що робити, якщо судове рішення є незрозумілим?

Відповідно до статті 380 КПК України, суд, який його ухвалив, за заявою учасника судового про-

вадження чи органу виконання судового рішення, приватного виконавця ухвалою **роз'яснює своє рішення**, не змінюючи при цьому його зміст.

В який строк розглядається заява про роз'яснення судового рішення?

Суд розглядає заяву про роз'яснення судового рішення **протягом десяти днів** з повідомленням особи, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасників судового провадження.

Неприбуття у судове засідання осіб, які були належним чином повідомлені, не перешкоджає розгляду заяви про роз'яснення рішення.

Копія ухвали про роз'яснення судового рішення не пізніше наступного дня після її постановлення надсилається особі, що звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, учасникам судового провадження, які не були присутні у судовому засіданні.

Ухвалу про роз'яснення судового рішення або відмову у його роз'ясненні може бути оскаржено в апеляційному порядку особою, яка звернулася із заявою про роз'яснення судового рішення, та учасниками судового провадження.

19. Право на отримання безоплатної вторинної правової допомоги у кримінальному процесі

Безоплатна правова допомога – це правова допомога, що гарантується державою та повністю або частково надається за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів та інших

джерел. Таким чином, це вид державної гарантії, право на яку встановлено Конституцією України.

Правова допомога буває **первинна** та **вторинна**.

	Первинна правова допомога	Вторинна правова допомога
У чому полягає?	Інформування (консультація) особи про її права і свободи, порядок їх реалізації, відновлення.	1) захист від обвинувачення; 2) здійснення представництва інтересів осіб, що мають право на безоплатну вторинну правову допомогу, в судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; 3) складення документів процесуального характеру.
Хто має на неї право?	Усі особи, які перебувають під юрисдикцією України (громадяни України, особи без громадянства, іноземці).	1) всі затримані, підозрювані, обвинувачені, засудженні, якщо вони не мають можливості оплатити послуги адвоката, але бажають скористатися його допомогою; 2) потерпілі, свідки, інші особи, за умови, якщо вони підпадають під вразливу категорію осіб, передбачену статтею 14 Закону України «Про безоплатну правову допомогу».
Хто може надавати?	Адвокати, юристи, працівники установ, підприємств організацій всіх форм власності.	Виключно адвокати.

Для отримання безоплатної правової допомоги необхідно звернутися:

- до відповідного регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (по одному на область/дві області) – для підозрюваних, обвинувачених, засуджених. Якщо така особа перебуває під вартою, то про своє бажання мати захисника за рахунок держави,

вона повинна повідомити слідчого, прокурора або суддю, надавши клопотання;

- до місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги за місцем свого проживання або здійснення кримінального провадження – для потерпілих, свідків та інших осіб. При цьому необхідно бути готовим до надання в центр документів, що підтверджують статус, який надає право на безоплатну правову допомогу.

Прийняття рішення про надання вторинної безоплатної правової допомоги (БВПД).**Рішення про надання БВПД**

Якщо особа має підстави для отримання безоплатної вторинної правової допомоги, центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги і письмово повідомляє про це особу або її законного представника, а також суд, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, в яких здійснюватиметься представництво інтересів особи (ст. 13 Закону України «Про безоплатну правову допомогу»).

Рішення про відмову у наданні БВПД

Якщо особа не має підстав для отримання безоплатної вторинної правової допомоги, центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги приймає рішення про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги і надсилає копію цього рішення особі, яка звернулася про надання такої допомоги, з одночасним роз'ясненням порядку оскарження рішення про відмову в наданні безоплатної вторинної правової допомоги.

Рішення за зверненням затриманих осіб

У разі звернення затриманих осіб, або надходжен-

ня інформації про затриманих осіб від близьких родичів та членів їхніх сімей, центр надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний прийняти рішення про надання безоплатної вторинної правової допомоги з моменту затримання особи.

Залучення захисника на основі постанови слідчого, прокурора, ухвали слідчого судді, суду

У разі отримання постанови слідчого, прокурора, ухвали слідчого судді, суду про залучення захисника для здійснення захисту за призначенням або проведення окремої процесуальної дії, центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги зобов'язаний негайно призначити захисника.

Особливості отримання безоплатної вторинної правової допомоги ув'язненими

Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги розглядають звернення засуджених до Регіонального центру, які подаються ними як через установу виконання покарання, так і самостійно. Якщо звернення про надання безоплатної вторинної правової допомоги надходить безпосередньо від ув'язненого, центру необхідно лише з'ясувати, в якому закладі утримується ув'язнений, після чого призначити йому адвоката, який безпосередньо надаватиме правову допомогу ув'язненому за рахунок держави.

Подальша підтримка реформи кримінальної юстиції в Україні

Проект впроваджується Радою Європи та фінансується урядом Данії

Офіс Ради Європи в Україні
вул. Іллінська, 8, під'їзд 7, поверх 5
Тел.: +38 044 425 60 01 вн. 108, 117, 121
Факс: +38 044 425 60 01 вн. 111
www.coe.int/web/kyiv
www.coe.int/en/web/criminal-justice-reform
www.coe.int/nationalimplementation

Рада Європи є провідною організацією із захисту прав людини континенту. Вона включає в себе 47 держав-членів, 28 з яких є членами Європейського союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписалися під Європейською конвенцією з прав людини – договір, спрямований на захист прав людини, демократії та верховенства закону. Європейський суд з прав людини контролює здійснення Конвенції у державах-членах.

